

СВИТЪК II.
ДОКЛАД ОТНОСНО ПРОУЧВАНЕТО НА
ВЛЕЧУГИТЕ И ЗЕМНОВОДНИТЕ В РЕЗЕРВАТ
„Чамджа“

ОТ

Борислав Наумов, Николай Цанков

Биологична характеристика

Фауна

Обобщена информация за фаунистичното разнообразие

На територията на Резерват Чамджа са установени или има голяма вероятност да присъстват 20 вида земноводни и влечуги, отнасящи се към 11 семейства от 4 разряда (Таблица 1). Видовото богатство е сравнително високо – близо една трета от установените в страната видове. Видовият състав е типичен за нископланинските райони в тази част на страната.

Таблица 1. Богатство на таксоните земноводни и влечуги

Таксони (тип, клас, разред)	Брой	
	Семейства	Видове
1. Vertebrata		
1.1. Amphibia	5	9
1.1.1. Caudata	1	3
1.1.2. Anura	4	6
1.2. Reptilia	6	11
1.2.1. Testudines	1	1
1.2.2. Squamata	5	10

Таблица 2. Брой видове с природозащитен статус

Група	Брой видове
Земноводни и влечуги	20
ОБЩО	

Брой видове и богатство на таксоните	Брой видове с природозащитен статус	Видове, които трябва да бъдат предмет на специални мерки	Пропуски в познанията
20 вида, от които земноводни (9 вида) и влечуги (11 вида), отнасящи се към 11 семейства от 4 разряда	Закона за биологичното разнообразие Приложения II (3 вида), III (17 вида); IUCN – Списък на световно застрашените видове: Слабо засегнат (LC) (15 вида), Почти застрашен (NT) (1 вид); БК – Бернската Конвенция (Конвенция за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания):	Всички видове земноводни, основно поради ограничените водни обекти за размножаване	Все още не е изяснен видовият състав на херпетофауната на територията на резервата. Има потенциална възможност там да бъдат намерени и някои други видове. Непроучени са специфичните и биологични и екологични характеристики на

	Приложения II (14 вида) и III (6 вида);		видовете в района.
--	--	--	--------------------

1. Теренни проучвания и инвентаризация

Всеки наблюдаван екземпляр е идентифициран на видово или ако е необходимо на подвидово ниво. Точните географски координати за всяко наблюдение са снемани на място с ръчни GPS устройства.. Животните са търсени активно, основно чрез визуални наблюдения, като според спецификата на вида или групата видове е отделяно специално внимание на подходящи макро- и микроместообитания (проверявани са и потенциални укрития например под камъни, дънери и други). Някои безопашати земноводни (жаби) са търсени и по звук, предвид видовоспецифичните обаждания на мъжките (особено интензивни през размножителния период). В някои водоеми е прилагано активно тралиране с хидробиологичен сак с цел търсене на тритони и ларви на земноводни.

2. Списък на видове по актуални литературни източници

Литературни данни

В прегледаната научна литература няма данни за земноводни и влечуги от територията на резервата. За близките околности (с. Христо Даново) са съобщени два вида: Пепелянка (*Vipera ammodytes*) и Смок мишкар (*Zamenis longissimus*) (Буреш и Цонков, 1932, 1934). Целенасочени херпетологични изследвания в района не са провеждани.

Според представените в работата на Stojanov et al. (2011) карти на разпространението на земноводните и влечугите в България, територията на резервата попада в ареалите на 9 вида земноводни и 11 вида влечуги.

Според данните от проекта „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза I” в територията на резервата попадат потенциални местообитания на 4 целеви вида земноводни и влечуги, както следва: 1) Южен гребенест тритон (*Triturus karelinii*) – слабо пригодни, пригодни и оптимални местообитания; 2) Жълтокоремна бумка (*Bombina variegata*) – слабо пригодни, пригодни и оптимални местообитания; 3) Обикновена блатна костенурка (*Emys orbicularis*) – слабо пригодни местообитания; 4) Шипоопашата костенурка (*Testudo hermanni*) – слабо пригодни местообитания. Конкретни находища на целеви видове не са картирани в резервата или близките околности.

Анализ на съществуващите информационни източници и бази данни

№	Документ	Обхват	Слабости/Липси
1	Стандартен формуляр за Натура 2000 за зона Централен Балкан буфер BG0002128	Стандартен формуляр за Натура 2000 зона BG0002128 Централен Балкан буфер; изготвен от специалисти от БАН и НПО през 2006 г., актуализиран 2008 г. Във	Голяма част от оценките на популациите се базират на експертно мнение.

		формуляра са включени 5 вида земноводни и влечуги, включени в Приложение II на Директива 92/43/ЕЕС: <i>Bombina variegata</i> , <i>Emys orbicularis</i> , <i>Testudo graeca</i> , <i>Testudo hermanni</i> , <i>Triturus karelinii</i>	Липсва детайлна оценка на площта на пригодните местообитания в зоната. Видовете са отнесени за цялата площ на зоната, която е несъизмеримо по-голяма от територията на резервата, поради което е трудно тези видове да бъдат директно отнесени като присъствие и за него.
2	Теренни данни от проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза I”; финансиран от Оперативна Програма “Околна Среда“ 2007–2013	Извършено е картиране и оценка на местообитанията и природозащитното състояние на видове земноводни и влечуги, включени в Приложение II на Директива 92/43/ЕЕС. Паралелно са регистрирани и други съпътстващи видове земноводни и влечуги, чиито локации са взети предвид.	Поради ограничения период на провеждане на теренните проучвания и сравнително голямата площ на зоната, районите около и в резерват Чамджа не са проучвани в рамките на този проект
3	Stojanov, A., N. Tzankov, B. Naumov. 2011. Die Amphibien und Reptilien Bulgariens. Chimaira, Frankfurt am Main, 588 p.	Обобщени сведения за разпространението на земноводните и влечугите в България	Данните са до 2010 г.

По време на полевите изследвания (септември 2014 г.) бяха установени 5 вида – Жълтокоремна бумка (*Bombina variegata*), Горска дългокрака жаба (*Rana dalmatina*), Голяма водна жаба (*Pelophylax ridibundus*), Къскокрак гущер (*Ablepharus kitaibelii*), Зелен гущер (*Lacerta viridis*), Стенен гущер (*Podarcis muralis*), Обикновена водна змия (*Natrix natrix*), и беше направена експертна оценка на територията на резервата, като местообитание на земноводни и влечуги. Видовият списък е базиран на всички данни и източници.

Таблица 3. Списък на видове земноводни и влечуги в резерват Чамджа

№	Вид – латинско име	Българско име	Статус
Разред опашати земноводни (Caudata)			
1	<i>Salamandra salamandra</i>	Дъждовник	Потенциален
2	<i>Lissotriton vulgaris</i>	Обикновен тритон	Потенциален
3	<i>Triturus karelinii</i>	Южен гребенест тритон	Потенциален
Разред безопаши земноводни (Anura)			
4	<i>Bombina variegata</i>	Жълтокоремна бумка	Установен на терен
5	<i>Bufotes viridis</i>	Зелена крастава жаба	Потенциален
6	<i>Bufo bufo</i>	Кафява крастава жаба	Потенциален

7	<i>Hyla arborea</i>	Дървесница	Потенциален
8	<i>Rana dalmatina</i>	Горска дългокрака жаба	Установен на терен
9	<i>Pelophylax ridibundus</i>	Голяма водна жаба	Установен на терен
Разред костенурки (Testudines)			
10	<i>Emys orbicularis</i>	Обикновена блатна костенурка	Потенциален
Разред люспести (Squamata)			
11	<i>Ablepharus kitaibelii</i>	Късокрак гушер	Потенциален
12	<i>Anguis fragilis</i>	Слепок	Потенциален
13	<i>Lacerta viridis</i>	Зелен гушер	Установен на терен
14	<i>Podarcis muralis</i>	Стенен гушер	Установен на терен
15	<i>Podarcis tauricus</i>	Кримски гушер	Потенциален
16	<i>Coronella austriaca</i>	Медянка	Потенциален
17	<i>Zamenis longissimus</i>	Смок мишкар	Потенциален
18	<i>Natrix natrix</i>	Жълтоуха водна змия	Установен на терен
19	<i>Natrix tessellata</i>	Сива водна змия	Потенциален
20	<i>Vipera ammodytes</i>	Пепелянка	Потенциален

3. Отрицателно действащи фактори и препоръки за опазване

Таблица 4. Отрицателно действащи фактори върху земноводни и влечуги

Фактори	Териториален обхват	Препоръки за опазване
от естествен характер - Пожари	цялата територия	Всякакви дейности намаляващи риска от пожари, предизвикани от човешка дейност
от антропогенен характер -преследване -унищожаване -събиране	покрай асфалтов път и покрай черните пътища и пътеки	Ограничаване на човешко присъствие само по маркираните пътеки Засилен контрол от страна на компетентните органи
- горско-стопански дейности несъобразени с биологията на земноводните и влечугите и опазване на оптимални местообитания	Периоферията и околните територии на резервата	Ограничаването им до минимум в границите на резервата

4. Видове, обект на специални мерки

5. Списък на установените видове и консервационен статус

Според природозащитния си статус видовете земноводни и влечуги са разпределени както следва: в Закона за биологичното разнообразие: Приложения II (3 вида), III (17 вида); IUCN – Списък на световно застрашените видове: Слабо засегнат (LC) (15 вида), Почти застрашен (NT) (1 вид); БК – Бернската Конвенция (Конвенция за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания): Приложения II (14 вида) и III (6 вида);

Таблица 6. Списък на установените видове и консервационен статус

№	Латинско име	Ендемит	Рядък	Реликт	ЗБР	IUCN	BERN	CITES	ЧКБ
1	<i>Salamandra salamandra</i>				III	LC	III		
2	<i>Lissotriton vulgaris</i>				III	LC	III		
3	<i>Triturus karelinii</i>				II, III	LC	II		
4	<i>Bombina variegata</i>				II, III	LC	II		
5	<i>Bufo bufo</i>				III	LC	III		
6	<i>Bufo viridis</i>				III	LC	II		
7	<i>Hyla arborea</i>				III	LC	II		
8	<i>Rana dalmatina</i>					LC	II		
9	<i>Pelophylax ridibundus</i>				IV	LC	III		
10	<i>Emys orbicularis</i>				II, III	NT	II		
11	<i>Ablepharus kitaibelii</i>				III	LC	II		
12	<i>Anguis fragilis</i>				III		III		
13	<i>Lacerta viridis</i>				III	LC	II		
14	<i>Podarcis muralis</i>				III	LC	II		
15	<i>Dolichophis caspius</i>				III		II		
16	<i>Coronella austriaca</i>				III		II		
17	<i>Zamenis longissimus</i>				III	LC	II		
18	<i>Natrix natrix</i>					LC	III		
19	<i>Natrix tessellata</i>				III		II		
20	<i>Vipera ammodytes montandoni</i>	Балкански			III	LC	II		

ФОРМИ ЗА ОТЧЕТ

ПЪРВА ОЦЕНКА

1.21 Екологична оценка

1.21.1. Уязвимост

СТЕПЕНИ: + - ниска ++ - средна +++ - висока

ВИД	СТЕПЕН	ПРИЧИНИ/ОСНОВАНИЯ	НЕОБХОДИМОСТ ОТ МЕРКИ
ФАУНА			
Земноводни и влечуги	++	Потенциално срещашите се видове са с твърде нисък потенциал на популациите на този етап на проученост	Допълнителни популационно-фаунистични проучвания; спазване и контрол на режимите в резерватната територия

1.21.2. Рядкост

СТЕПЕНИ: + - ниска ++ - средна +++ - висока

ВИД	СТЕПЕН	ПРИЧИНИ/ОСНОВАНИЯ
ФАУНА		
Земноводни и влечуги	++	Макар и повечето видове да са с по-широко разпространение на територията на страната, повечето са подложени на силен антропогенен натиск

1.21.3. Естественост

СТЕПЕНИ: + - ниска ++ - средна +++ - висока

ВИД	СТЕПЕН	ПРИЧИНИ/ОСНОВАНИЯ	НЕОБХОДИМОСТ ОТ МЕРКИ
ФАУНА			
Земноводни и влечуги	+++	Групата е съставена от характерни за този район и планински пояс автохтонни видове	

1.21.4. Типичност

СТЕПЕНИ: + - ниска ++ - средна +++ - висока

ВИД	СТЕПЕН	ПРИЧИНИ/ОСНОВАНИЯ
ФАУНА		
Земноводни и влечуги	+++	Групата е съставена от типични за този планински пояс видове, които като цяло се срещат и в други части на страната.

1.21.5. Размери

СТЕПЕНИ: + - ниска ++ - средна +++ - висока

ВИД	СТЕПЕН	ПРИЧИНИ/ОСНОВАНИЯ	НЕОБХОДИМОСТ ОТ ПРОМЯНА В ГРАНИЦИТЕ НА РЕЗЕРВАТА

ФАУНА			
Земноводни и влечуги	++	Обхванати са типични местообитания на повечето видове, които осигуряват поддържането на жизнени популации.	Обособяване на буферна зона, ключово значение за всички земноводни и влечуги

1.21.6. Биологично разнообразие и консервационно значение

СТЕПЕНИ: + - ниска ++ - средна +++ - висока

ВИД	СТЕПЕН	ПРИЧИНИ/ОСНОВАНИЯ
ФАУНА		
Земноводни и влечуги	++	Присъстват повечето типични за този планински пояс видове

1.21.7. Стабилност и нестабилност

СТЕПЕНИ: + - ниска ++ - средна +++ - висока

ВИД	СТЕПЕН	ПРИЧИНИ/ОСНОВАНИЯ	НЕОБХОДИМОСТ ОТ МЕРКИ
Земноводни и влечуги	++	Повечето видове са редки на територията на резервата и с ниска численост	Ограничаване на достъпа в резервата; контрол

ЧАСТ 2: ДЪЛГОСРОЧНИ ЦЕЛИ И ОГРАНИЧЕНИЯ

Анализ на заплахите и представяне на препоръки за природозащитни мерки към плана за управление на парка

ЗАПЛАХА	ВЪЗДЕЙСТВИЕ	ЗАСЕГНАТИ ОБЕКТИ, МЕСТООБИТАНИЯ, ВИДОВЕ	МЕРКИ ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ
Пожари	пряко, на цялата територия	Всички видове	Всякакви дейности намаляващи риска от пожари, предизвикани от човешка дейност
Преследване/ унищожаване	пряко, основно покрай черните пътища и пътеки	Всички видове змии, както и безкраките гущери	Ограничаване достъпа до резервата; контрол

ЗАПЛАХА	ВЪЗДЕЙСТВИЕ	ЗАСЕГНАТИ ОБЕКТИ, МЕСТООБИТАНИЯ, ВИДОВЕ	МЕРКИ ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ
Използване на инсектициди в горското стопанство в околностите на резервата	Унищожаване на хранителната база/пряко негативно въздействие върху земноводните	Всички видове земноводни и влечуги	Забрана/ограничаване на използване на инсектициди в горското стопанство в района

Цитирана литература:

Буреш, И., Й. Цонков. 1932. Разпространение на отровните змии (Viperidae) в България и по Балканския полуостров. – Трудове на Българското природоизпитателно дружество, 15-16: 189-206.

Буреш, И., Й. Цонков. 1934. Изучавания върху разпространението на влечугите и земноводните в България и по Балканския полуостров. Част II. Змии (Serpentes). – Известия на Царските природонаучни институти в София, 7: 106-188.

Stojanov, A., N. Tzankov, B. Naumov. 2011. Die Amphiben und Reptilien Bulgariens. Chimaira, Frankfurt am Main, 588 p.